

БОГДАНЮК Ігор Васильович, кандидат юридичних наук, старший дослідник, заступник директора з організаційно-наукової роботи та трансферу технологій Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України, <https://orcid.org/0000-0003-4782-9986>

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Богданюк І. В. Фінансові механізми забезпечення економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу.

Стаття присвячена дослідженню фінансових механізмів забезпечення економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу. У роботі розглянуто основні виклики, з якими стикаються аграрні підприємства в умовах сучасної економічної невизначеності, зокрема кліматичні зміни, ринкові коливання та недостатній рівень фінансового планування. Запропоновано теоретичні та практичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки, включаючи аналіз фінансових показників, таких як рентабельність, платоспроможність і ліквідність. Особливу увагу приділено інструментам управління фінансовими ризиками, зокрема диверсифікації джерел доходу, страхуванню, залученню інвестицій і використанню інноваційних технологій, таких як блокчейн і аналітичні системи. Результати дослідження демонструють ефективність комплексного підходу до впровадження фінансових механізмів для підвищення стійкості та конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, фінансові механізми, аграрний бізнес, диверсифікація, інноваційні технології, управління ризиками.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний аграрний бізнес функціонує в умовах високої невизначеності, викликаній кліматичними змінами, економічною нестабільністю, глобалізацією ринків та зростанням конкуренції. Зміни в ринковому середовищі, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, а також ризики, пов'язані з недостатнім рівнем фінансового планування, створюють серйозні загрози для економічної стійкості аграрних підприємств. Традиційні підходи до забезпечення економічної безпеки вже не відповідають сучасним вимогам, що значно обмежує здатність підприємств до ефективного функціонування. У зв'язку з цим виникає необхідність детального аналізу економічної безпеки аграрного бізнесу, розробки ефективних фінансових механізмів її забезпечення, а також впровадження інноваційних підходів для досягнення довгострокової стабільності та сталого розвитку аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень засвідчує актуальність питання забезпечення економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу та необхідність розробки ефективних фінансових механізмів, що сприяють стабільному функціонуванню підприємств в умовах сучасних економічних викликів. Цією тематикою займалися такі науковці: Патарідзе-Вишинська М. [1], Тітенко З., Долженко І. [3], Сіренко Н., Лункіна Т., Бурковська А., Мікуляк К. [4], Біляк Ю. В. [5], Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В., Литовченко О.Ю. [7], Донець Л.І., Ващенко Н.В. [9], Вдовенко Л. О., Черненко О. С. [10], Анастасова К.А. [11]. Вони висвітлюють теоретичні основи економічної безпеки підприємств та фінансові механізми її забезпечення, які можуть бути корисними для аграрного сектору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розробка теоретичних та практичних засад оцінювання економічної безпеки аграрного бізнесу із фокусом на фінансові механізми, які сприяють забезпеченню стійкості, оптимізації використання ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Зокрема, дослідження спрямоване на виявлення ключових інструментів управління фінансовими ризиками, розробку стратегій адаптації до ринкових коливань, а також визначення ролі інноваційних технологій у

підвищенні ефективності та прозорості фінансової діяльності суб'єктів аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінювання рівня безпеки в аграрному бізнесі є багатокomпонентним процесом, який включає аналіз фінансових, екологічних, інформаційних, соціальних та технічних аспектів діяльності. У цьому контексті економічна безпека займає центральне місце, оскільки забезпечує стійкість підприємства до внутрішніх і зовнішніх викликів, а також створює передумови для ефективного використання ресурсів, адаптації до змін ринку та впровадження інновацій.

Оцінювання економічної безпеки спрямоване на вивчення фінансової стабільності підприємства, оптимізацію використання ресурсів і вдосконалення ринкового позиціонування. Аналіз фінансових показників, таких як ліквідність, платоспроможність, рентабельність та структура витрат, дозволяє виявити слабкі місця в управлінні фінансами [1, с. 29–41]. Це своєю чергою дає змогу розробити ефективні стратегії, спрямовані на скорочення витрат, підвищення прибутковості та забезпечення довгострокової стійкості підприємства.

Важливим напрямом у цьому контексті є використання фінансових механізмів забезпечення економічної безпеки. До них належать диверсифікація джерел фінансування, формування резервного капіталу, страхування ризиків та залучення інвестицій. Диверсифікація дає змогу знизити залежність підприємства від одного джерела доходу, зменшуючи при цьому фінансові ризики [2; 3]. Страхування ризиків забезпечує додатковий захист у разі непередбачуваних ситуацій, таких як кліматичні катастрофи або економічна криза.

Розробка та впровадження фінансових механізмів є ключовим аспектом економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу. Основні механізми включають (рис. 1). Ефективне фінансове управління є основою для забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств. Один із ключових інструментів – планування та бюджетування, яке дозволяє прогнозувати доходи, витрати та обсяг необхідних ресурсів. Завдяки складанню детального фінансового плану підприємства забезпечують прозорість фінансових операцій і мають можливість приймати обґрунтовані рішення щодо

розподілу ресурсів, зменшуючи ймовірність неефективного управління [4, с. 241–250].

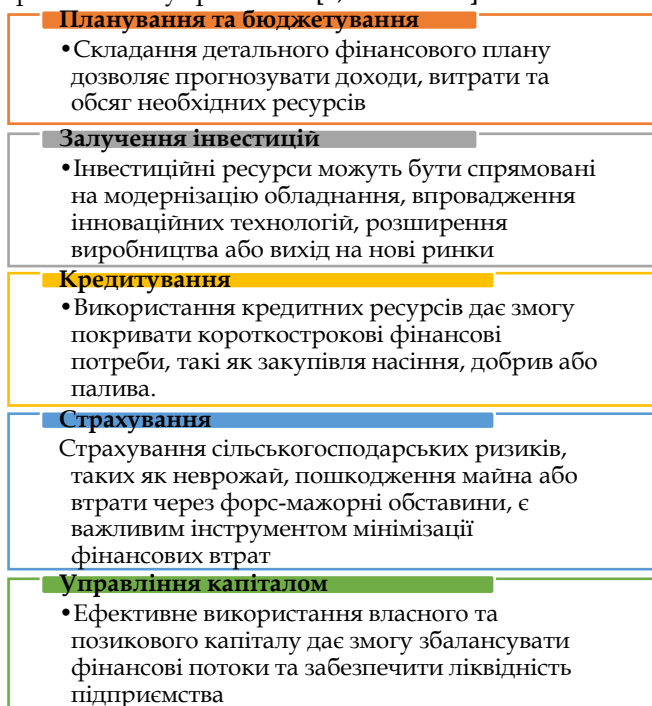

Рис. 1. Фінансові механізми забезпечення економічної безпеки. Джерело: розроблено автором

Залучення інвестицій є ще одним важливим механізмом. Інвестиційні ресурси дозволяють модернізувати обладнання, впроваджувати інноваційні технології, розширювати масштаби виробництва та виходити на нові ринки. Такі заходи сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства і створюють умови для довгострокового розвитку. Кредитування допомагає підприємствам задовольняти короткострокові фінансові потреби, наприклад, для закупівлі матеріалів або покриття сезонних витрат. Ефективне управління кредитними зобов'язаннями, включаючи контроль

за рівнем заборгованості та своєчасне обслуговування кредитів, дозволяє підтримувати фінансову стійкість. Страховання є важливим інструментом захисту від фінансових втрат через неврожай, пошкодження майна або інші непередбачувані обставини. Воно дозволяє мінімізувати ризики, зберігаючи стабільність доходів [5, с. 45; 6; 7].

Нарешті, управління капіталом забезпечує ефективне використання власного та позикового капіталу, балансує фінансові потоки та підтримує ліквідність підприємства. Цей підхід дозволяє підприємствам зменшувати фінансові ризики та забезпечувати їхню стійкість в умовах динамічного ринку. Інноваційні технології (табл. 1) є важливим елементом фінансових механізмів забезпечення економічної безпеки. Наприклад, аналітичні системи можуть виявляти неефективні витрати або прогнозувати оптимальні строки для продажу продукції. Крім того, блокчейн-технології забезпечують прозорість фінансових операцій, мінімізуючи ризики шахрайства. Впровадження автоматизованих систем управління фінансами дозволяє скоротити ручну працю, зменшити помилки та підвищити точність фінансової звітності. Ефективне оцінювання економічної безпеки також передбачає здатність аграрних підприємств адаптуватися до ринкових коливань.

Для цього важливо впроваджувати інструменти ризик-менеджменту, що дають змогу мінімізувати вплив несприятливих факторів [8, с. 41–45]. Наприклад, використання хеджування на ринку сільськогосподарської продукції може забезпечити стабільність доходів (незалежно від змін цін на ринку).

Також важливу роль відіграє диверсифікація діяльності, зокрема, поєднання традиційного сільського господарства з переробкою продукції або наданням додаткових послуг, таких як агротуризм. Це дозволяє зменшити залежність від сезонних факторів і збільшити загальну стійкість бізнесу. Напрями оцінювання рівня безпеки в аграрному бізнесі представлено на рис. 2.

Таблиця 1

Класифікація інноваційних технологій

Категорія технологій	Приклади технологій	Сфери застосування	Переваги
Цифрові технології	Штучний інтелект, блокчейн, інтернет речей	Фінанси, медицина, транспорт, виробництво	Підвищення ефективності, автоматизація процесів
Біотехнології	Генна інженерія, біопринтинг	Медицина, сільське господарство	Лікування хвороб, підвищення врожайності
Енергетичні технології	Сонячні панелі, вітрові турбіни, воднева енергетика	Енергетика, транспорт, інфраструктура	Зменшення викидів CO ₂ , сталий розвиток
Нанотехнології	Наноматеріали, нанофільтри	Електроніка, медицина, екологія	Покращення якості матеріалів, очищення води
Робототехніка та автоматизація	Промислові роботи, дрони	Виробництво, логістика, військова справа	Скорочення витрат, підвищення точності
Космічні технології	Супутникові системи, ракети багаторазового використання	Астрономія, телекомунікації, геологія	Розширення досліджень, доступ до віддалених регіонів

Джерело: розроблено автором

Оцінювання економічної безпеки спрямоване на вивчення фінансової стабільності, оптимізацію використання ресурсів і вдосконалення ринкового позиціонування. Аналіз фінансових показників дозволяє підприємствам ідентифікувати неефективний розподіл ресурсів, скорочувати операційні витрати та підвищувати рівень прибутковості [9; 10].

Крім того, такі заходи допомагають адаптуватися до коливань ринку, приймати

обґрунтовані рішення щодо інвестицій, диверсифікації та впровадження інновацій. Забезпечення фінансової стабільності та ефективності управління ресурсами є ключовими аспектами економічної безпеки, що потребує розробки і впровадження комплексних фінансових механізмів. Ці механізми дозволяють аграрним підприємствам знижувати ризики, адаптуватися до ринкових змін, оптимізувати витрати і підвищувати конкурентоспроможність.

Рис. 2. Напрями оцінювання рівня безпеки в аграрному бізнесі

Джерело: розроблено автором

Комплексний підхід до оцінювання рівня безпеки суб'єктів аграрного бізнесу передбачає систематичний аналіз основних аспектів діяльності підприємств, таких як економічна, екологічна та технологічна безпека.

Оцінювання економічної безпеки передбачає використання таких фінансових індикаторів, як:

1. Рентабельність виробництва (R):

$$R = \frac{P - C}{C} \times 100\%,$$

де P – загальний дохід, C – собівартість продукції.

Рентабельність виробництва (R) є одним із ключових економічних показників, що відображає ефективність використання ресурсів підприємства у виробничій діяльності. Цей індикатор показує, яку частину прибутку підприємство отримує у відношенні до витрат на виробництво.

2. Рівень фінансової стійкості (F):

$$F = \frac{\text{власний капітал}}{\text{загальні активи}}$$

Цей показник ілюструє, наскільки підприємство залежить від зовнішнього фінансування, тобто наскільки його діяльність забезпечується власними ресурсами порівняно із залученими (позиковими) коштами. Високий рівень фінансової стійкості свідчить про те, що підприємство має достатній обсяг власного капіталу для покриття своїх активів, що зменшує ризики, пов'язані з погашенням боргових зобов'язань. Натомість низький показник може свідчити про значну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, таких як кредити чи інвестиції, що підвищує його фінансові ризики, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації або зростання ставок за кредитами. Таким чином, рівень фінансової стійкості дозволяє оцінити здатність підприємства функціонувати автономно, мінімізуючи вплив зовнішніх фінансових обмежень.

3. Коефіцієнт платоспроможності (L):

$$L = \frac{\text{оборотні активи}}{\text{короткострокові зобов'язання}}$$

Коефіцієнт платоспроможності (L) є фінансовим показником, що демонструє здатність підприємства покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів.

Одним із базових фінансових механізмів є процес планування та бюджетування, який дозволяє аграрним підприємствам прогнозувати майбутні доходи та витрати. Складання детального

фінансового плану забезпечує прозорість фінансових операцій, дозволяє підприємствам оцінювати економічну доцільність своїх дій та розробляти стратегічні рішення. Це включає формування резервних фондів для покриття непередбачуваних витрат, зокрема в умовах кліматичних ризиків або економічної кризи. Доступ до кредитних ресурсів є важливим джерелом фінансування аграрних підприємств. Короткострокові кредити дозволяють покривати витрати на посівну кампанію, закупівлю добрив, палива та інших матеріалів, тоді як довгострокові кредити сприяють інвестиціям у модернізацію обладнання та інноваційні технології. Сучасні інноваційні технології відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки аграрного бізнесу. Зокрема, використання блокчейн-технологій забезпечує прозорість фінансових операцій, зменшує ризики шахрайства і полегшує доступ до фінансових ресурсів. Аналітичні системи Big Data і штучний інтелект допомагають аналізувати фінансові показники в реальному часі, прогнозувати ризики та розробляти оптимальні стратегії управління. Диверсифікація є ключовим механізмом для зменшення ризиків залежності від одного джерела доходів. Аграрні підприємства можуть поєднувати доходи від основної діяльності з іншими видами бізнесу, такими як переробка сільськогосподарської продукції, агротуризм або виробництво біоенергії. Це дозволяє зменшити вплив сезонних коливань на фінансову стабільність і забезпечити додаткові джерела доходів. Ефективне управління фінансовою безпекою також включає здатність підприємств адаптуватися до ринкових змін. Наприклад, хеджування на ринку сільськогосподарської продукції дозволяє аграріям забезпечувати стабільність доходів, незважаючи на зміни цін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінювання економічної безпеки є невід'ємним елементом забезпечення стійкого функціонування та розвитку аграрного бізнесу. Використання фінансових механізмів, зокрема страхування, диверсифікації, управління капіталом та впровадження інноваційних технологій, сприяє ефективному управлінню ресурсами, мінімізації ризиків та забезпеченню стабільності підприємств у довгостроковій перспективі.

Фінансові механізми забезпечення економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу являють собою комплекс інструментів і підходів, спрямованих на підвищення стійкості, конкурентоспроможності та ефективності діяльності. Інтеграція традиційних механізмів, таких як фінансове планування, страхування та кредитування, з сучасними технологіями, такими як блокчейн і аналітичні системи Big Data, дозволяє підвищити адаптивність підприємств до динамічних змін зовнішнього середовища. Застосування цих підходів забезпечує раціональне використання ресурсів, зменшує залежність від зовнішніх викликів і створює передумови для формування конкурентоспроможних бізнес-моделей, здатних ефективно функціонувати в умовах глобалізації ринків. Це сприяє зростанню рівня економічної безпеки аграрного сектору та його адаптації до сучасних економічних та соціальних викликів.

Література.

1. Патарідзе-Вишинська М. «Оцінювання стану фінансової безпеки суб'єктів аграрного підприємництва». *Вісник Економіки*, 2020. № 4, С. 29-41, DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.04.029>.
2. Senchuk I., Kukhar O., Katkova T. The Formation of a Conceptual and Categorical Apparatus for Research on the Management of the Economic Security of Agrarian Enterprises. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2023. Vol. 318. № 4. P. 210-215. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-31>.
3. Карнаушченко А. С. Економічна суть та форми фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7821>
4. Сіренко Н., Луцькіна Т., Бурковська А., Мікуляк К. Оцінка фінансово-економічної безпеки суб'єктів аграрного сектору економіки України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2021. 4(39), 241-250.
5. Біляк Ю. В. Особливості та принципи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання в аграрному секторі. *Агросвіт*. 2020. № 17-18. С. 45-52. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.17-18.45>.
6. Корнєєв В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації. *Економіка України*. 2009. №12. С. 22-34.
7. Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В., Литовченко О.Ю. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 119-124.
8. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4. С. 41-45.
9. Донець Л.І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.
10. Вдовенко Л. О., Черненко О. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері: Монографія / Л.О.Вдовенко, О.С.Черненко. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 252 с.
11. Анастасова К.А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. No 1.1 (41.1). С. 1-5

References.

1. Pataridze-Vyshyn's'ka, M. (2020). «Evaluation of the Financial Security of Agrarian Enterprises». *Visnyk Ekonomiky*, 4, 29-41. <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.04.029>
2. Senchuk, I., Kukhar, O., & Katkova, T. (2023). The Formation of a Conceptual and Categorical Apparatus for Research on the Management of the Economic Security of Agrarian Enterprises. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 318(4), 210-215. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-31>
3. Karnauschenko, A. (2020). "Economic summary and forms of financing innovative activities of agrarian enterprises", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7821>. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.86](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.86)
4. Sirenko, N., Lun'kina, T., Burkovs'ka, A., & Mikulyak, K. (2021). «Assessment of the Financial and Economic Security of Agricultural Sector Entities in Ukraine». *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(39), 241-250. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241313>
5. Bilyak, Yu. V. (2020). «Features and Principles of Ensuring the Financial Security of Economic Entities in the Agricultural Sector». *Agrosvit*, 17-18, 45-52. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.17-18.45>
6. Korniev, V. (2009). «Anti-Crisis Tools for Financial Stabilization». *Ekonomika Ukrayiny*, 12, 22-34.
7. Kuzenko, T.B., Sablina, N.V., & Litovchenko, O.Yu. (2010). «Financial Security Management of Enterprises: A Methodological Aspect». *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 29, 119-124.
8. Korobchyns'kyi, O.L. (2009). «Methodology for Forming the Economic Security System of an Enterprise». *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 4, 41-45.
9. Donets', L.I., & Vaschenko, N.V. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: navch. posib.* [Economic Security of an Enterprise: Textbook]. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury.
10. Vdovenko, L.O., & Chernienko, O.S. (2017). *Finansova bezpeka sub'yektiv pidpryyemnytstva v ahraryi sferi: monohrafiya* [Financial Security of Business Entities in the Agricultural Sector: Monograph]. Vinnytsia: TOV "Nilan-LTD".
11. Anastasova, K.A. (2017). «Mechanism for Financial Support of Agricultural Enterprise Development». *Molodyi vchenyi*, 1.1(41.1), 1-5.

Abstract.

Bohdaniuk I. Financial mechanisms for ensuring the economic security of agribusiness entities.

The article is dedicated to examining financial mechanisms that ensure the economic security of agribusiness entities. It highlights the significant challenges facing agricultural enterprises in the current climate of economic uncertainty, including climate change, market volatility, and insufficient financial planning. The study emphasizes the importance of economic security as a cornerstone for agribusiness entities' stable functioning and development, ensuring resilience to internal and external challenges. The research explores theoretical and practical approaches to assessing economic security and analyzing financial indicators such as profitability, liquidity, solvency, and financial stability. The study identifies key tools for managing financial risks, including diversification of income sources, formation of reserve capital, insurance mechanisms, and investment attraction. Special attention is given to innovative technologies such as blockchain and analytical systems to enhance financial transparency, risk mitigation, and operational efficiency. The research outlines the advantages of diversification, which reduces dependency on a single revenue source, thus minimizing financial risks. Insurance mechanisms, particularly agricultural insurance, are emphasized as practical tools for mitigating the financial consequences of unpredictable events such as climate-related disasters or economic crises. Investment attraction is highlighted as a critical mechanism for modernizing equipment, implementing innovative technologies, and expanding production capacities, thereby improving the competitive position of agribusiness entities on both national and global levels. The research also discusses the significance of adapting to market fluctuations through effective financial planning and budgeting. Hedging strategies in agricultural markets are presented as essential tools for stabilizing income despite price changes. The study concludes that implementing comprehensive financial mechanisms enhances the economic security of agribusiness entities.

Keywords: economic security, financial mechanisms, agribusiness, diversification, innovative technologies, risk management, financial planning, blockchain.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Bohdaniuk I. В. Фінансові механізми забезпечення економічної безпеки суб'єктів аграрного бізнесу. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 5. С. 55-58.

Bohdaniuk I. Financial mechanisms for ensuring the economic security of agribusiness entities. *Actual problems of innovative economy and law*. 2024. No. 5, pp. 55-58.